

VLADIMÍR GOŠ
Vlastivědný ústav, Šumperk

SLOVANSKÉ HRADIŠTĚ U STAVENIC NA SEVERNÍ MORAVĚ

Na strmém kopci nad řekou Moravou blízko obce Moravičany leží v lese slovanské hradiště s dobře zachovanými valy, kterému doposud nebyla věnována v odborné archeologické literatuře náležitá pozornost. Úvodem bych chtěl vyjasnit jedno nedorozumění. Hradiště leží na katastrálním území obce Stavenice, má však blíže svoji polohou k Moravičanům a je ve všech starších pracích uváděno jako hradiště nad anebo u Moravičan.

Má zhruba nepravidelný trojúhelníkovitý tvar, vnitřní plocha je asi 1,6 ha (obr. 1). Na jihozápadě a jihu spadá prudký sráz k řece Moravě, obranné valy zde v terénu nejsou až na nepatrné zbytky patrné. Na severní a západní straně jsou zachované valy s příkopem. Hradiště uvnitř není členěné, na jižní straně je val proražen lesní cestou. Do literatury jej uvedl J. Havelka v roce 1885.¹ Dvakrát zde kopal spolu s J. Wanklem, nenalezli však ani jediný stěp. Dodnes nebyl v areálu hradiska proveden plánovitý archeologický výzkum. O hradišti se častěji psalo v odborné literatuře, zprávy ale nepřekročily rozsahem první zmínku J. Havelky.² V roce 1951 provedl v jižní části malý sondážní výzkum J. Horký a našel část výdutě slovanské nádoby. O poloze hradiska a svých výzkumech pojednal v roce 1956.³ Zjistil, že uvnitř valů není vytvořena kulturní vrstva, pod drnem je zvětralá skála. V archivu Archeologického ústavu v Brně je uložena neautorizovaná zpráva, že zde byly nalezeny tuhové střepty slezského rázu.⁴

Členové Vlastivědného kroužku v Moravičanech získali na hradišti v letech 1951–1955 sběry a drobnými výzkumy kolekci stěpů, kterou později předali prostřednictvím J. Skutily do muzea v Olomouci; dnes je to nejbohatší soubor nálezů jaké známe. V muzeu v Mohelnici a ve Vlastivědné jizbě v Moravičanech je uloženo jen několik stěpů z těl nádob. Doposud nebyly nalezeny střepty, které by svědčily o jeho pravěkém stáří.

¹ J. Havelka, Vlast naše za pravěku slovanského, ČVSMO II-1885, 108.

² Uvádím výběr nejdůležitějších prací: I. L. Červinka, Pravěká hradiska na Moravě, Kroměříž 1896, 29, *týž*, Morava za pravěku, Brno 1902, 337, *týž*, Velehrad velkomoravský bajkou, ČVSMO 1920,3; J. Nekvasil, Pravěk Mohelnicka, Mohelnice 1963, 24.

³ J. Horký, Slovanské opevněné hradisko u Moravičan u Mohelnice, Zprávy KVM č. 56 — leden 1956, 9.

⁴ Archiv AÚ ČSAV Brno, č. j. 1751/46.

Kolekce v Olomouci obsahuje 20 střepů z nádob, všechny byly vyrobeny z tuhé hlíny, z nichž u jedenácti střepů byl povrch přetřen engobou. 3 střepy pochází z těl masivních zásobnic a 5 střepů je z okrajů nádob. Dva střepy jsou z okrajů ven vykloněných, šikmo seříznutých, jeden okraj je ven vykloněný, kolmo seříznutý a nahoře zakulacený, jeden je ven vykloněný, kolmo seříznutý s mírným prohnutím na horní hraně. Jeden střep je z okraje vzhůru vytaženého 22 mm a od hrdla odděleného trojúhelníkovitou lištou. Střepy jsou zdobeny strmými hluboce rytými vlnovkami a vodorovnými žlábkami (obr. 2).

V muzeu v Mohelnici je uložen střep z těla nádoby pocházející z výzkumu J. Horkého. Je zhotoven z písčité hlíny promíšené kousičky tuhy, povrch je engobován a do světlešeda vypálen. Z výzdoby se zachovaly nehluboké vlnovkové a vodorovné žlábkami.

Povrchovými sběry a drobnými sondami byl získán materiál, který se plně hlásí do slovanské doby, je ale typologicky nejednotný a náleží do delšího časového úseku. Vysoké procento tuhé keramiky je pro Mohelnicko typické. Je podmíněno exploatací blízkých ložisek tuhy na svazích Zábřežské vrchoviny. Mezi typologicky nejstarší tvary patří střepy z okrajů nádob ven vykloněných, šikmo anebo kolmo seříznutých. Všechny jsou tlustostěnné, hrdla jsou dovnitř prohnuta a esovitě přechází v tělo. Analogie nalzáme na Hradci u Opavy v zemišti odkryté při výzkumu B. Novotného v sondě III. a náležející do 2. pol. 10. stol.⁵ Autor zde shledává dva typy keramiky, hrubší, navazující na domácí středohradištní výrobu, a dokonalejší, která byla vyráběna pod vlivem hrncířských dílen ze severozápadní slovanské oblasti. U primitivnější keramiky jsou okraje ven vykloněné, rovně seříznuté, hrdlo přechází esovitě v tělo, které je pokryté hlubokými žlábkami. V hlíně nádob je přimíšena tuha. Další analogie nalzáme v Mikulčicích v objektech postavených po zániku dvouapsidové rotundy. Vedle tenkostěnné keramiky do šeda vypálené, s rozmanitou profilací okrajů byly nalezeny zlomky nádob zhotovené z hlíny promíšené tuhou s jednoduchými ven vykloněnými okraji. J. Poulik je datuje do poloviny 10. stol.⁶ Podobný materiál nalzáme na sídlišti v bezprostředním okolí hradiště. Výzkumem mladohradištní osady v Mohelnici za SZTŠ, na ploše B, byly v roce 1969 zachyceny části dvou zahloubených chat s hrubší keramikou, jejíž okraje jsou ven vykloněné, šikmo anebo kolmo seříznuté, tělo je zdobené širokými vlnovkovými a vodorovnými žlábkami.⁷

Výrobu keramiky s okraji ven vykloněnými, různě seříznutými a zdobenou na pohrdlí hlubokými žlábkami na severní Moravě můžeme podle dnešních znalostí zařadit do 2. pol. 10. stol., snad se udržela v používání i na počátku 11. stol.

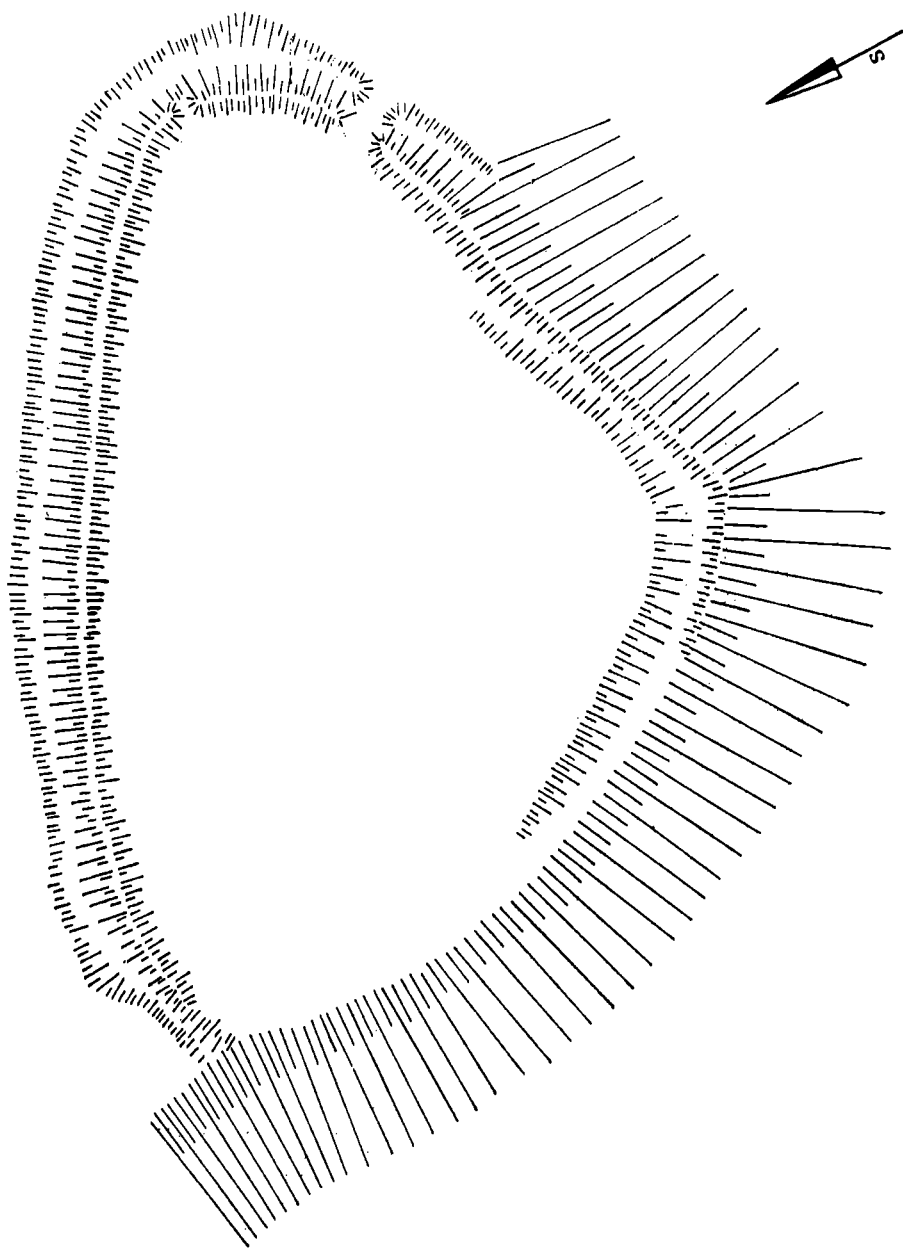
Typologicky mladší je okraj vzhůru vytažený a dále střep z těla nádoby uložený v mohelnickém muzeu. Počátky výroby okraje vzhůru vytaženého můžeme na severní Moravě datovat do 2. pol. 11. stol.,⁸ vyvíjí se dále ve 12. stol. a na počátku 13. stol. Postupem doby dochází k zvyšování vytažení a domnívám se, že okraje vytažené více než 20 mm byly používány ve 12. stol., spíše v jeho

⁵ B. Novotný, Archeologický výzkum Hradce u Opavy, Slezský sborník 57 1959, 453.

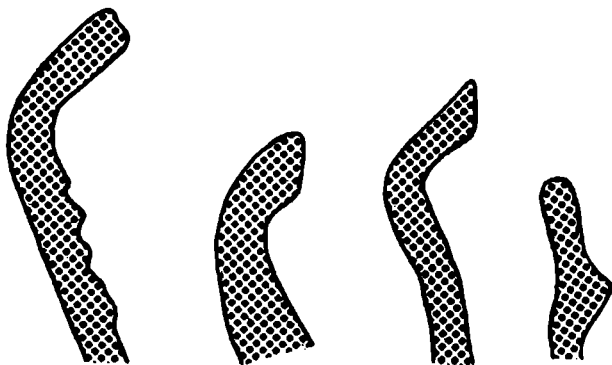
⁶ J. Poulik, Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích, Praha 1963, 69.

⁷ V. Goš, Výzkum slovanské osady z mladší doby hradištní v Mohelnici v roce 1969, VVM, v tisku.

⁸ V. Goš, Příspěvek k poznání mladohradištní keramiky na severní Moravě, Sborník NM, v tisku.

Obr. 1. Půdorys hradiska u Stavenic. — (Kresba: O. Marek).

Obr. 2. Profily střepů z hradiska u Stavenic.

druhé polovině. Do této doby také náleží střep z výdutě nádoby zhotovené z písčité hlíny promíšené kousičky tuhy a zdobené širokými vodorovnými a vlnkovými žlábkami.

Podle dnes známých nálezů můžeme říci, že hradisko bylo v používání od 2. pol. 10. stol. do 12. stol., definitivní určení jeho stáří nám přinese teprve systematický archeologický výzkum.

V prostoru dnešního kostela v Moravičanech existovalo v době slovanské další hradisko, které je moderní zástavbou vesnice a intenzivní zemědělskou činností rozrušeno. Jeho počátky bychom mohli klást do doby Velké Moravy, rozkvět nastal v mladší době hradištní. V roce 1960 zde byla prozkoumána část pohřebiště a sondáží v roce 1963 byla zjištěna mocná kulturní vrstva.⁹ Pravděpodobně hradiště v Moravičanech bylo hospodářským centrem Mohelnicka. Naproti tomu hradiště u Stavenice leží na strategicky výhodné výšině nad řekou Moravou a je k němu velmi těžký přístup. Má vysloveně obranný charakter a doposud zde nebyly zachyceny žádné pozůstatky objektů a nevytvořila se ani kulturní vrstva, která by svědčila o jeho intenzivním osídlení. Sloužilo pravděpodobně jako útočiště pro obyvatele Mohelnicka v dobách nebezpečí.

СЛАВЯНСКОЕ ГОРОДИЩЕ ОКОЛО СТАВЕНИЦ В СЕВЕРНОЙ МОРАВИИ

На крутом холме над рекой Моравой и деревней Моравичаны находятся в лесу славянское городище с хорошо сохранившимися валами. Оно входит в кадастр села Ставенице, в ранней литературе оно называется городищем, расположенным около (над) с. Моравичаны. Оно имеет примерно форму треугольника, площадь которого составляет около 1,6 га. До сих пор не было здесь проведено систематического исследования, на поверхности был обнаружен только славянский материал. Все осколки из графитной глины. Самые древние отличаются краем выгнутым наружу, по-разному законченным; эти осколки относятся ко второй половине X—началу XI в. Был найден также осколок с краем вытянутым вверх, относящийся к XII в. Это городище имело вероятно функцию убежища.

⁹ J. Nekvasil, Výzkum raněstředověkého pohřebiště v Moravičanech, Severní Morava 7 1961, 50–51; *tjž*, Zjišťovací výzkum na raně středověkém hradisku v Moravičanech, Přehled výzkumů 1963, Brno 1964, 62–63.